

آگاهیهای بیشتر درباره شخصیت جاماسپ و دانایی او از نوشته‌های فارسی میانه زردشتی (عمدتاً بازنویسه در سده ۳ق/م) و فارسی زردشتی و شماری از نوشته‌های تاریخی و ادبی دوره اسلامی به دست می‌آیند.

بر اساس نوشته‌های فارسی میانه، جاماسپ اهل آتورپاتکان است و پس از زردشت موبدان موبد می‌شود. او بیتخش/بِدخش (= وزیر اعظم) گشتاسپ است (یادگار... ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۱۵۲؛ نیز نک: بیلی، همان، 55 ff. مکنزی، ۵۳) و با عنوان «سردار پیشینان» (pēšīnagān sardār)، به معنای «سردار مقدم»، «سردار مهتر و برتر»، «صدر اعظم»، و سرانجام دستور یا مشاور گشتاسپ نیز معرفی می‌شود (یادگار، ۴۶؛ پوردادو، همانجا؛ نیز نک: غیبی، ۹۷، حاشیه ۱۲؛ ماهیار نوایی، ۸۲).

در یادگار زیریران که روایت جنگ ارجاسپ خیونی با گشتاسپ است و شاهنامه روایتی کمابیش مشابه را دارد، جاماسپ دانا، بینا و شناسا معرفی می‌شود که از شمار قطره‌های باران هم آگاهی دارد (ص ۵۳) و می‌داند که از گلها کدام یک روز می‌شکند و کدام یک شب و کدام فردا، و کدام هوا آب دارد و کدام ندارد و سرانجام اینکه فرجام نبرد با خیونان چه خواهد شد (همان، ۵۴-۶۲؛ نیز نک: پوردادو، همانجا؛ بنونیست، 245 ff.).

در داستان گشتاسپ در شاهنامه که در واقع همان سروده دقیقی است، جاماسپ «گرانمایه»، با لقبهایی دیگر چون «پیر»، «جهان‌دیده» و «فرخنده»، «دستور»، «رهتسون گشتاسپ»، «سر موبدان»، «شاه رزان» و «چراغ بزرگان و اسپهبدان» معرفی می‌شود و «چنان پاک‌تن... و تابنده‌جان» است که نهبان بر او آشکار است. او ستاره‌شناسی است که در دانش همپایه‌ای ندارد و جهاندار تنها او را دانش داده است و بس. در این روایت صراحتاً بر دانش نجوم او تأکید می‌شود و اینکه او «ستاره‌شمر» است و بر اساس اخترشماری پیشگویی می‌کند (فردوسی، ۸۷/۵، ۹۴، ۹۵، ۱۰۶، ۱۸۹، ۱۹۹، ۲۹۵، ۲۹۸؛ دقیقی، بیتهای ۱۹۶، ۳۱۵؛ بی: تعالی، ۲۶۶؛ نیز نک: ایرانشاه، ۵۸، ۶۰، ۶۱).

بر اساس روایت‌های دینی، زردشت در مباحثه‌ای با بزرگان درباره گشتاسپ بر جاماسپ هم چیره شد (صد در... ۷۴-۷۵) و گشتاسپ پس از پذیرفتن و آموختن دین از زردشت، آن را به فرشوشترو جاماسپ و اسفندیار آموخت (نک: پوردادو، «آذریاد»، ۴۰، به نقل از «پنت ایرانی») و سپس جاماسپ/وستا و زند را از زردشت آموخت (چکسن، 76) و به خط زر بر پوست گاو نوشت و در «گنج خدایان» نگاه داشت (کتاب... ۳۴؛ نیز نک: بیلی، «مسائل...»، 154).

nos. 3-4; Dupree, L., *Afghanistan*, New Jersey, 1973; EF²; *Iranica*; Kieffer, Ch., «Le Minaret de Ghiyath al-din a Firouzkoeh», *Afghanistan*, Kaboul, 1960, vol. XV, no. 4; Kohzad, A. A., «Firoz Koh», *ibid*, 1957, vol. XII, no. 4; Leshnik, L. S., «Ghor, Firuzkoh and the Minar-i-Jam», *Central Asiatic Journal*, Wiesbaden, 1968-1969, vol. XII; Manhart, Ch., «Unesco's Mandate and Recent Activities for the Rehabilitation of Afghanistan's Cultural Heritage», *International Review-Red Cross*, icrc.org; Mariq, A. and G. Wiet, *Le Minaret de Djām*, Paris, 1959; Moline, J., «The Minaret of Gām (Afghanistan)», *Kunst des Orients*, Wiesbaden, 1973-1974, vol. IX, nos. 1-2; Pinder-Wilson, R., «Ghaznavid and Ghūrid Minarets», *Iran*, London, 2001, vol. XXXIX; Stark, F., *The Minaret of Djām*, London, 1974; Thomas, D. et al., «Excavations at Jam, Afghanistan», *East and West*, 2004, vol. LIV, nos. 1-4; Vercellin, G., «The Identification of Firuzkuh: A Conclusive Proof», *ibid*, 1976, vol. XXVI, nos. 3-4; Wiet, G., «Commentaire Historique», *Le Minaret de Djām*, Paris, 1959.

جاماسپ، وزیر حکیم و منجم نام‌آور تاریخ ملی و دینی ایران. این نام در زبانهای مختلف آمده است: گاهانی: Dājāmāspa، اوستایی نو: Jāmāspa- پهلوی: Jāmāsp، سغدی: Z'm'sp ایلامی: Zamašba و Zamašba، ارمنی: Zmāsp، یونانی: Zamaspes، اکدی: 'Za-ma-as-pa-a'، سریانی: Zāmāsp، فارسی: «جاماسپ»، فارسی و عربی: «جاماسپ» و «جاماسف» و «جاماس»، یا صورتهای تحریف‌شده این نامها (نک: ادامه مقاله). این نام مرکب از صفت jāma- یا معنایی ناشناخته، و اسم aspa- (اسب)، در مجموع به معنای «دارای اسب...» است (بارتولمه، 607؛ بیلی، «جاماسپ‌نامه»، 63؛ نیبرگ، II/106؛ هلک، 772؛ قریب، 454). جزء اول آن را با واژه‌هایی از زبانهای ودایی و پراکریت پالی مقایسه کرده‌اند که به معنای سوخته و نجیف و لاغر هستند (مایرهورف، II/55-56). برخی هم آن را از ریشه پارتی žām- (راندن) می‌دانند و برای این نام معنای «راهبر اسبان» را در نظر می‌گیرند یا با توجه به ریشه ارمنی cim (به معنای افسار) این نام را «افسارزننده به اسبان» یا «مهارکننده اسبان» معنا می‌کنند (نیز نک: *ایرانیستا*، IV/456). بر پایه روایت‌های زردشتی، جاماسپ، از خاندان یا پسر هوگوه^۲ و برادرش، فرشوشت، نیز از چهره‌های برجسته دین، و پدر همسر دوم زردشت پیامبر است (یوستی، 109؛ چکسن، 21). از پسر او با نام هنگوروش هم یاد شده است («گزیده‌ها...»، 86).

در کهن‌ترین بخش اوستا، گاهان، اهوره‌مزدا جاماسپ را به ستایش خود فرا می‌خواند و زردشت نیز از جاماسپ یاد می‌کند که برای رسیدن به فرّه ایزدی، اندیشه نیک را برمی‌گزیند (هومباخ، 99، 98، 91، 90، 81، 80). در یشتها، فروهر او ستوده می‌شود، از جمله بدان سبب که آبادکننده کشور است و اینکه برای رهایی کشور از دست دیویستان به اردویسور اناهیتا فدیبه می‌دهد (۲۶۷/۱؛ پوردادو، «اسامی...»، ۲۲۸).

1. «To the Zamsp-Namak»

2. Hvōgva-

3. Anthologie...

4. bidaxš

5. Zoroastrian...

30070 Camasbneme

1.4.4- Abdî'nin Câmâsbname'si ve Türk Halk Edebiyatına Tesiri, Müjgan Çakır, —>, MÜ., İstanbul, (Dnş. Doç. Dr. Metin Akar).

Yüksek lisans tezi

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN
07 HAZİRAN 1996

30070 Camasbneme

1.4.2- Abdî'nin Câmâsbname'si: Biyografi, Devir ve Tür Araştırması (35 Varağın Neşri), Hanife Koncu, —>, EÜ., İzmir, (Dnş. Yrd. Doç. Dr. Nezahat Öztekin).

Yüksek lisans tezi

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN
07 HAZİRAN 1996

- Camasbneme

1.5.53- Câmestnâme (84^a- 103^b yk.), İ. Hilmi Kızıltoprak, AÜ. FEF. TDEB., (TD. 79/4), Erzurum 1979.

Bitirme (Mezuniyet) tezi.

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN
07 HAZİRAN 1996

- Camasbneme

1.5.51- Câmestnâme (42^a- 61^b yk.), Kemal Sözcüer, AÜ. FEF. TDEB., (TD. 79/4), Erzurum 1979.

Bitirme (Mezuniyet) Tezi.

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN
07 HAZİRAN 1996

Camasbneme

1.5.48- Camasbnâme (89^b- 167^b yk. Çeviri yazısı), Osman Olgun, AÜ. FEF. TDEB., (ET. 79/25), Erzurum 1979.

Bitirme (Mezuniyet) tezi.

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN
07 HAZİRAN 1996

Camasbneme

1.5.47- Camasbnâme (Abdî, XV. Yüzyıl Mesnevî). 1-89 yk. Çeviri yazısı, İsmail Düzağaç, AÜ. FEF. TDEB., (ET. 79/14), Erzurum 1979.

Bitirme (Mezuniyet) tezi.

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN
07 HAZİRAN 1996

- Camasbneme

FLEISCHER, H. L. Über das türkische Câmâsbname [Gibb I, 431.] Berichte über die Verhandlungen der k. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig, philologisch-historische Classe, 31 (1879), pp. 66-71.

118 KASIM 1996

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Camasbneme

1.5.49- Câmestnâme (2^a- 21^b yk.), Halil Saliş, AÜ. FEF. TDEB., (TD. 79/5), Erzurum 1979.

Bitirme (Mezuniyet) tezi.

07 HAZİRAN 1996

Camasbneme

1.5.52- Câmestnâme (62- 82 yk.), Zehra Bilgegil, AÜ. FEF. TDEB., (TD. 79/2), Erzurum 1979.

Bitirme (Mezuniyet) tezi.

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN
07 HAZİRAN 1996

Koncu, Hanife. "Abdî'nin Câmâsbnâme'si ve Türk halk edebiyatına tesiri." Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, 1994. (Danışman: Prof. Dr. Metin Akar) 030070

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

05 HAZİRAN 1998

030070 - Câmâsbnâme

Kozacı, Hatice. "Abdî'nin Câmâsbnâme'si." Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, 1994. 137s. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nezahat Öztekin)

05 HAZİRAN 1998

Karademir, Mahmut. "Abdî: Câmâsbnâme, inceleme-metin." Atatürk Üniversitesi, 2001. CXIX,504y. (Danışman: Doç. Dr. Turgut Karabey)

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

03 NİSAN 2005

Câmâsbnâme

1.5.50- Câmestnâme (22^a- 41° yk.), Kadir Atlansoy, AÜ. FEF. TDEB., (TD. 79/1), Erzurum 1979.

Bitirme (Mezuniyet) tezi.

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

07 HAZİRAN 1996

Çakır, Müjgan. "Abdî'nin Câmâsbnâme'si ve Türk halk edebiyatına tesiri." Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, 1994. (Danışman: Prof. Dr. Metin Akar) 030070

MADDE YATIRILDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

05 HAZİRAN 1998

0.1237

Bir 9-10 1998 473-482

İstanbul

**Câmasb-nâme'nin Türk Kültürüne Tesiri
Üzerine Bazı Düşünceler**

Hanife KONCU

XV. yüzyıl Anadolu'sunun önemli tercüme eserlerinden biri olan Abdî'nin Câmasb-nâme'si, arzun remel bahrinin *fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınmış 5313 beyitlik (bu sayı iki nüshanın mukayesesi sonucu elde edilmiştir) bir mesnevidir. II. Murad'ın emriyle Aydıncık (Bandırma)'ta tercüme edilen eser, iç içe girmiş bir çok hikâyeden oluşur. Bu hikâyelerin anlatım yönünden en önemlileri,

- Câmasb ve Şâhmârân hikâyesi (ana hikâye)
- Bülkiya hikâyesi,
- Cihân Şâh hikâyesi'dir.

Câmasb-nâme, aynı zamanda masal unsurlarıyla dolu, İsrâiliyyât türünden ve hareket noktası Hz. Peygamber'e karşı duyulan sevgi ve saygı olan bir mesnevidir¹. Eser içerisinde Câmasb, Şâhmârân, Bülkiya ve Cihân Şâh gibi asıl kahramanların yanında pek çok tali şahıslar da mevcuttur.

Mesnevinin plânına bakıldığında, içerisinde yer yer farklı vezinlerle söylenmiş gazeller dikkati çeker. Daha ziyade kahramanların ağzından verilen bu kısımlar hem duyguların yoğun olarak anlatıldığı hem de mesneviye ahenk yani ritim sağlayan bölümlerdir.

Bilindiği kadarıyla Klâsik Türk Edebiyatı'nda ilk Câmasb-nâme, Ahmed-i Dâ'i'nin, Nasr-i Tûsî'nin aynı adlı eserinden biraz genişleterek yaptığı tercümedir. İsmail Hikmet Ertaylan, eserin yetmiş üç beyit olduğunu, yirmi üç beyitlik bir kısmının Dâ'i'nin, *Miftahü'l-Cenne* ve elli beyitlik kısmının ise yine aynı müellifin *Sirâcü'l-Kulb* adlı eserinin sonunda

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

09 HAZİRAN 1999

¹ Amil Çelebioğlu, *Sultan II. Murad Devri Mesnevileri*, A.Ü. İslam İlimler Fak., Erzurum 1976. s. 288-289. (Basılmamış Doçentlik Tezi.)

است (بارتولومه^۱، ستون ۶۰۷؛ مایرهوفر^۲، ج ۱، جزوه ۱، ص ۵۵). جزء دوم همان اسب فارسی است اما از معنای جزء اول آگاهی دقیقی وجود ندارد. بنابه نظر احتمالی برخی نویسندگان، این نام مرکب می‌تواند به معنای دارنده، راننده یا مهارکننده اسب (رستگار فسائی، ج ۱، ص ۳۰۱، پانویس ۱)، دارنده اسب یدک (رضی، ج ۲، ص ۶۸۳) و یا دارنده اسب درخشان (رستگار فسائی، همانجا) باشد. در متون ایران پیش از اسلام این نام به صورتهای یاماسب، جاماسب (بارتولومه؛ مایرهوفر، همانجا؛ نیبرگ^۳، بخش ۲، ص ۱۰۶) و زاماسب (بارتولومه؛ در متون پس از اسلام نیز به صورتهایی چون جاماسب (طبری، ج ۱، ص ۵۶۴؛ مجمل‌التواریخ و القصص، ص ۶۶)، جاماس، جاماسب و جامسف ضبط شده است (برای آگاهی از ضبطهای مختلف این نام ب. وولرس^۴، ج ۱، ص ۵۰۰؛ برای آگاهی از صورت تغییر یافته این نام در زبانهای گوناگون، از جمله ارمنی و یونانی و عربی ب. یوستی^۵، ص ۱۰۹).

بر اساس منابع تاریخی و اسطوره‌ای، دو شخص با نام جاماسب وجود داشته‌اند، اما درهم آمیخته شدن برخی گزارشها درباره این دو، به بروز آشفتگی در شناسایی آنان انجامیده است. از این دو، یکی جاماسب، برادر قباد اول (پادشاه ساسانی) بود که در دوره کوتاهی پس از قباد، در ایران پادشاهی کرد (تقریباً بین سالهای ۴۹۶ تا ۴۹۹ میلادی) و دیگری، داماد زردشت و یکی از نخستین گروندگان به او بود. بنا بر سنت زردشتی، این جاماسب، برادر فرّشوشتر (از اشراف زادگان ایرانی) بود که در آغاز دعوت زردشت به او گروید. این دو برادر، وزیر کی‌گشتاسپ بودند و کی‌گشتاسپ پادشاهی بود که زردشت دین خود را به او عرضه کرد (بیشته، ج ۲، ص ۸۸، پانویس ۱). با این حال، در متون اسلامی نسب جاماسب را با چند واسطه به منوچهر، پادشاه افسانه‌ای ایران، رسانده‌اند (ب. طبری، همانجا؛ ابن‌خلدون، ص ۱۹۰). در مواردی نیز جاماسب حکیم همان جاماسب برادر کی‌قباد دانسته شده است (برای نمونه ب. مجمل‌التواریخ و القصص، ص ۲۹؛ ابن‌بلخی، ص ۲۳)، اما جاماسب حکیم نه این جاماسب، بلکه وزیر گشتاسپ بوده است.

دراوستا (از جمله یشتها، ج ۲، ص ۸۸؛ گاتاها، ص ۱۶۶، ۱۸۶) از این جاماسب (وزیر گشتاسپ) یاد و شخصیت او ستوده شده است. مجموعه پیش‌بینیهایی به او منسوب است که در موارد متعدد در متهای ایران پیش از اسلام ذکر شده است (ب. یادگار زیران، ترجمه فارسی، ص ۴۹-۶۳؛ ایاتکار

بهاء‌الدین خرمشاهی، حافظنامه: شرح الفاظ، اعلام، مفاهیم کلیدی و ابیات دشوار حافظ، تهران ۱۳۶۶ ش؛ محمودین علی خواجوی کرمانی، دیوان، چاپ احمد سهیلی خوانساری، تهران ۱۳۶۹ ش؛ روزبهان بقلی، شرح شطحیات، چاپ هانری کورین، تهران ۱۳۶۰ ش؛ مجلودین آدم سنایی، حلیة الحقیقة و شریعة الطریقة، چاپ مدرس رضوی، تهران ۱۳۵۹ ش؛ همو، مثنوی‌های حکیم سنائی، چاپ محمدتقی مدرس رضوی، تهران ۱۳۴۸ ش؛ محمودین عبدالکریم شبستری، گلشن راز، چاپ احمد مجاهد و محسن کیانی، تهران ۱۳۷۱ ش؛ محمد شیرین‌بن عزالدین شمس مغربی، دیوان، چاپ ابوطالب میرعابدینی، تهران ۱۳۸۱ ش؛ عبداللطیف‌بن روزبهان ثانی، روح‌الجنان فی سیرة الشیخ روزبهان، در روزبهان‌نامه، چاپ محمدتقی دانش‌پژوه، تهران: انجمن آثار ملی، ۱۳۴۷ ش؛ ابراهیم‌بن بزرگمهر عراقی، کلیات شیخ‌فخرالدین ابراهیم همدانی متخلص بعراقی، چاپ سعید نقیسی، تهران ۱۳۶۸ ش؛ محمدبن ابراهیم عطار، الهی‌نامه، چاپ هلموت ریتز، استانبول ۱۹۴۰، چاپ افست تهران ۱۳۶۸ ش؛ همو، دیوان، چاپ تقی تقضلی، تهران ۱۳۴۱ ش؛ احمدبن محمد غزالی، سوانح، چاپ نصرالله پورجوادی، تهران ۱۳۵۹ ش؛ علی‌بن نصیر قاسم انوار، کلیات قاسم انوار، چاپ سعید نقیسی، تهران ۱۳۳۷ ش؛ عباس کی‌منش، پرتو عرفان: شرح اصطلاحات عرفانی کلیات شمس، تهران ۱۳۶۶ ش؛ محمدبن یحیی لاهیجی، شرح گلشن راز (مفاتیح‌الاعجاز)، چاپ علیقلی محمودی بختیاری، تهران ۱۳۷۷ ش؛ منوچهر مرتضوی، «جام‌جم»، نشریه دانشکده ادبیات تبریز، دوره ۵، ش ۱ (مهر - آذر ۱۳۳۲ الف)، ش ۲ (دی - اسفند ۱۳۳۲ ب)؛ محمد معین، «جام جهان‌نما»، دانش، سال ۱، ش ۶ (شهریور ۱۳۲۸)؛ جلال‌الدین محمدبن محمد مولوی، کلیات دیوان شمس تبریزی، چاپ محمد عباسی، [تهران] ۱۳۷۰ ش؛ همو، مثنوی معنوی، تصحیح و ترجمه رینولد آلن نیکلسون، تهران ۱۳۸۱ ش؛ عزیزالدین‌بن محمد نسفی، بیان‌التنزیل، چاپ علی‌اصغر میرباقری فرد، تهران ۱۳۷۹ ش؛ همو، کشف‌الحقایق، چاپ احمد مهدوی دامغانی، تهران ۱۳۵۹ ش؛ همو، مجموعه رسائل مشهور به کتاب الانسان الکامل، چاپ ماریژان موله، تهران ۱۳۴۱ ش؛ نعمت‌الله ولی، کلیات اشعار شاه‌نعمت‌الله ولی، چاپ جواد نوربخش، تهران ۱۳۶۹ ش؛ جواد نوربخش، فرهنگ نوربخش: اصطلاحات تصوف، ج ۱، تهران ۱۳۶۶ ش.

۱ پروانه عروج‌نیا /

جام (۳) ← تربیت جام

جام (۴) ← غور (۱)

جاماسب حکیم، نام دانشمند نیمه‌افسانه‌ای ایران پیش از اسلام. واژه جاماسب از دو جزء جام و اسپ تشکیل شده

1. Bartholomae

2. Mayrhofer

3. Nyberg

4. Vullers

5. Justi

Adamdar (1973). **Roman:** *Gülazık* (Bişkek 1976), *Drykandar* (Bişkek 1977), *Tagdır* (Bişkek 1980), *Çaşıl Aalam* (Bişkek 1982), *Tokuuçular* (Bişkek 1985), **Biyografi:** *Tanıuş Adamdar* (Bişkek 1964). **Çeviri:** *Gülstan* (Bişkek 1983, Sadi'den).
Kay.: PSK, s. 42-43. ♦♦K. KIRBAŞEV

ABDIRAKMANOV, Bayımbet. bk. TOGOLOK Moldo

ABDIRAKUNOV, Turdubay (1937 –): Kırgızistan folklor araştırmacısı. Yedi Öküz bölgesinin Aktepe köyünde doğdu. 1960'ta Kırgız Mémleketlik Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi. Sovyet Sosyalist İlimler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsünde yüksek lisansını 1968'de, doktorasını 1973'te tamamladı. 1988'de aynı enstitüde çalışmaya başladı. Kırgız folkloru ve *Manas Destanı* ile ilgili çalışmalarıyla tanındı. **Eserleri:** *Kırgız Kalık Tappacadarı* (Doktora tezi - Bişkek 1973), *Babalardan Kalgan Kep* (Bişkek 1980).
Kay.: ME 1/31. ♦♦N. YILDIZ

ABDIRAZAKOV, Abdikerim (1939 –): Kırgızistan bilim adamı, yazarı ve gazetecisi. Çuy eyaletinin Koş Korgon köyünde doğdu. 1959'da orta öğrenimini, 1962'de Tokmok'taki Medenî Maarif Mektebini bitirdi ve burada 1966'ya kadar çalıştı. 1971'de Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Kırgız Dili ve Edebiyatı Bölümünden üstün başarı diploması ile mezun oldu ve aynı üniversitede hocalık yapmaya başladı. 1986'da doçent, 1994'te de profesör unvanını aldı. Hâlen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak çalışan Abdirazakov, 1970'ten itibaren edebiyat sahasında çeşitli eserler ve yüzden fazla makale yayımladı. Kırgızistan Bağımsız Yazarlar ve Gazeteciler Birliğinin üyesidir. 1989'dan beri Ortak Türk Edebiyatı dersleri vermekte, bu konuda tekliflerini yayımlamakta ve programlar yapmaktadır. 1991'den bu yana Kırgız Filoloji Fakültesinde ve Gazetecilik Fakültesinde Cumhuriyetin birinci derecede okutulacak dersleri olarak okuma plânına aldığı *Başlangıçtan 20. Yüzyıla Kadar Kırgız Edebiyatının Tarihi* dersini okutmaktadır. **Eserleri/İnceleme:** *Kırgız Dramaturgiyasında İzdenüülör* (Bişkek 1986), *Kırgız Dramaturgiyasının Poetikası* (Bişkek 1991), VI-IX. Kılmıddardagı *Poetikalık Estelikter* (Bişkek 1994), *Azırkı Kırgız Dramaturgiyası* (Bişkek 1994),

Orhun-Yenisey Cazıuları, (Bişkek 1995), *Türk Atanın Baldarı Bolsok,... ce Ruh Başattarı*, (Ankara 1995), *Tökmönlük cana Körköm Çıgarmaçılık*, (Bişkek 1996).

Kay.: Yaz. Arv. ♦♦A. ABETEKOV

ABDİSETDAR Kazı (1825 - 1880): Türkmenistan şairi. On dokuzuncu yüzyıl ortalarında Ahal ilinin Gökdepe'ye bağlı Kelete köyünde yaşadı. Çağının aydın insanlarından biriydi. Hive'de yedi yıl kadı olarak çalıştı. 1858'de Garrigala Savaşında, Edebiyatçı Kakacan Durdiyev, Abdisetdar Kazı'nın Ahal'dayken Métécı, Kétibi gibi şairlerle; Marı'da bulunduğu sırada ise Govşut Han, Tég Gön Serdar gibi liderler, Molla Nepes* gibi şairler ile yakın temasta bulunmuş olduğunu *Cengnama* manzumesine dayanarak ileri sürdü. Abdisetdar Kazı'nın edebî mirasından *Cengnama* (Tekelerin Uruş Kıssası) adlı eseri günümüze ulaştı. Tarihî nitelikte yazılmış olan bu eserde, şair iki büyük olaydan bahsetmektedir. Bunların birincisi 1858'deki Garrigala Savaşı, ikincisi 1861'deki Türkmen-İran Savaşıdır. Eser, peygamber ile onun yakınlarına salâvat ve münacatlar (184 mısra) ve eserin yazılış amacı hakkındaki sözler (66 mısra) ile başlar. Her iki manzumede de Türkmenlerin kazandığı zafer yüceltilmektedir. Şiirin amacı, savaşta kahramanlık göstermiş olan Yagşı Mergen, Övezli Tentek, Durdı Han, Panı Mergen, Çopan Pir, Gülten, Batır Bey, Eşrep gibi Türkmen gençlerinin adlarını anıtlattırmak, onları gelecek kuşaklara tanıtmaktır. Ayrıca eserde şair; Göklen, Yomut, Teke, Hazır gibi Türkmen boylarının birleşip bir amaca hizmet etmesinin önemini vurguladı. *Cengnama* bu özelliklerinden dolayı önemli bir eserdir. Bu mesnevî ilk defa 1914'te A. N. Samoyloviç, ikinci defa 1943'te B. Garrıyev tarafından yayıma hazırlandı. **Eserleri/Şiir:** *Kniga Rasskazov o bitvah Tekinsev* (Hazırlayan: A. N. Samoyloviç, Sankt-Peterburg 1914); *Cengnâma*, Hazırlayan: B. Garrıyev, (Aşkabat 1943).
Kay.: *Türkmen Edebiyatının Tarihi*, C. III., 1 K., Aşkabat 1977. Kakacan Durdiyev, *19. Asır Hem-de 20. Asrın Başındaki Türkmen Edebiyatının Tarihinden Oçerker*, Aşkabat 1987; TDEK 4/163; TDTEA 10/551-552. ♦♦O. MƏMMETCUMAYEV

ABDİ (15. yy.): Divan şairi. 833/1429'da II. Murad adına *Câmasb-nâme* adlı bir mesnevî yazdı. Fâilâtün fâilâtün fâilün vezniyle nazmedilen bu eserin konusu, Hind ve İran kaynaklı olup *Şahmaran*

ibullaeovich Dorri, *Persidskaya Satiricheskaya proza. Traditsiya i novatorstvo* (Persian satirical prose: Tradition and innovation), Moscow, 1977, pp. 88-113. Idem, *Mokhammad Ali Dzhamalzade*, Moskva, 1983. Idem, *Chudesa v reshete*, Moskva, 1989. Idem and Naderova Safarova, *Dzhamal'zade: Bibliograficeskij ukazatel*, Moskva, 1972. Idem, *Persidskie yumoristicheskie i satiricheskie rasskazy* (Persian humorous and satirical stories), Moscow, 1988, pp. 1-94. Mohammad Reza Ghanoonparvar, *Prophets of Doom: Literature as a Socio-Political Phenomenon in Modern Iran*, Lanham, Md., 1984. Nāhid Ḥabibi Āzād, "Ketābšenāsi-e ketābhā wa maqālāt-e Sayyed Moḥammad-'Ali Jamāl-zādeh wa maqālāti keh dar bāre-ye vey montašer šodeh ast" (A Bibliography of Books and Articles by Mohammad Ali Jamalzadeh, and Articles Published About Him) in Dehbāši, 1998, pp. 607-51. Walter B. Henning and E. Yarshater, *A Locust's Leg: Studies in Honor of S. H. Taqizadeh*, London, 1962. Michael C. Hillmann, "Persian Prose Fiction: An Iranian Mirror and Conscience," in Ehsan Yarshater, ed. *Persian Literature*, New York, 1988, pp. 291-317. Idem, "Review of *Once Upon a Time*," in *Journal of Near Eastern Studies* 47/4, 1988, pp. 311-13.

Moḥammad-Ali Jamalzadeh, *Yeki bud, yeki nabud*, Tehran, 1954. Idem, *Yeki bud, yeki nabud*, tr. Russian, B. N. Zakhoder, Moscow, 1936. Idem, "Preface" (*Yeki bud, yeki nabud*) tr. Haideh Daraghi, *The Literary Review* 18/1 pp. 24-35. Idem, "Taqizadeh, tel qui je l'ai connu" in Walter B. Henning and Ehsan Yarshater, *A Locust's Leg: Studies in Honor of S. H. Taqizadeh*, London, 1962, pp. 1-18. Idem, "Qatl o gārat-e Arāmaneh dar Torkiya," in ed. Mehrdad Mehrin, *Sargozašt o kār-e Jamāl-zādeh*, 1963, pp. 55-69. Idem, "Qatl-e 'Āmm-e Armaniān" in E. Rā'in, *Qatl-e 'āmm-e Armaniān*. Tehran, 1972, pp. 211-17. Idem, *Sar o tah yek karbās*, tr. H. L. Heston as *Isfahan is Half the World: Memoirs of a Persian Boyhood*, Princeton, 1983. Idem, *Once Upon a Time*, tr., H. Moayyad and P. Sprachman, New York, 1985. Idem, *Ḳāṭerāt-e Sayyed Moḥammad-'Ali Jamāl-zādeh*, eds., Iraj Afšār and 'Ali Dehbāši, Tehran, 1999.

Hasan Kamshad, *Modern Persian Prose Literature*, Cambridge, 1966. Ahmad Karimi-Hakkak, "Book Review: *Isfahan is Half the World: Memories of a Persian Boyhood* by Sayyed Moḥammad Jamalzadeh," *Iranian Studies* 18, 1985, pp. 423-27. Homa Katouzian, "Sadeq Hedayat i. Life and Work," in *EI*., XII, 2004, pp. 121-27. Idem, *Dar Bāre-ye Jamāl-zādeh wa Jamāl-zādeh šenāsi*, Tehran, 2003. Ḥosayn Maḥbubi Ardakāni, *Tāriḳ-e mo'assesāt-e tamaddoni-e jadid dar Irān I*, Tehran, 1975. Henri Massé, "Introduction," in ed. S. Corbin et H. Lotfi, *Choix de nouvelles, tradition Du Persan*, Paris, 1959, pp. 7-25. Mehrdād Mehrin, *Sargozašt o kār-e Jamāl-zādeh*, Tehran, 1963. Jamāl Miršādeqi, "The Fiction of Moḥammad-'Ali Jamāl-zādeh" in Dehbāši, 1998, pp. 295-303. Heshmat Moayyad, ed., *Stories from Iran*, Bethesda, Md., 1992. Idem and P. Sprachman, tr., *Once Upon a Time*, New York, 1985. Reza Navabpour, "The 'Writer' and the 'People': Ja-

malzadeh's *Yeki bud yeki nabud*: a Recast." *British Journal of Middle Eastern Studies* 23/1, 1996, pp. 69-75. Basile Nikitine, "Seyyed Mohammad Ali Djamal-zadeh, pionnier de la prose moderne persane" in *Revue des Etudes Islamiques* 27, Paris, 1959, pp. 23-33. Mas'ud Rażawi, *Laḥza'ī wa soḳāni bā Moḥammad-'Ali Jamāl-zādeh*, Tehran, 1994. Jalāl Matini, "Dar Bāre-ye Ḳolqiyāt-e mā Irāniān" (Comments on Our Iranian Character Traits) in Dehbāši, 1998, pp. 445-58). K. Pārsineżād, *Naqd o taḥlil wa gozida-ye dāstānhā-ye Sayyed Moḥammad-'Ali Jamāl-zādeh*, Tehran, 2002. Reżā Raḥimi, "Negāhi be yeki bud, yeki nabud" (A Glance at Once Upon a Time) in Dehbāši, 1998, pp. 375-82. Sayyed Ḥasan Taqizadeh, *Zendegi-e iḡfāni, Ḳāṭerāt-e Sayyed Ḥassan Taqizāda*, ed. I. Afšār, Tehran, 1989. Natalia Tornesello, *Surabad e il realismo di Seyyed Mohammad Ali Jamaāl-zādeh*, Finzione Letteraria e Veridicità Storica. Quaderni di Oriente Moderno, 2000. Eqbāl Yaḡmā'i, *Šahid-e rāh-e āzādi, Sāyyed Jamāl Wā'eż Esfahāni*, ed. I. Afšār, Tehran, 1973. Ehsan Yarshater, "The Development of Iranian Literatures: Historical Perspective" in idem, ed. *Persian Literature*, New York, 1988, pp. 3-37.

Websites. www.farhangsara.com/jamalzadeh.htm
www.caroun.com/Literature/Iran/Writers/Jamalzadeh.html

(NAHID MOZAFFARI)

JĀMĀSP, Sasanian king for a short period (ca. 496-97 CE). This entry is divided into two sections.

- i. *Reign*.
- ii. *Coinage*.

i. REIGN

Jāmāsp or Zāmāsp (Middle Persian y'm'sp, z'm'sp; Greek Zamáspḥēs; Arabic Jāmāsb, Zāmāsb, Zāmāsf; New Persian Jāmāsp, Zāmāsp) ascended to the Sasanian throne in 496 (or possibly early 497) when his brother, the king of kings Kawād I, was deposed. Jāmāsp, like Kawād, was a son of the Sasanian ruler Pērōz (r. 459-84). Jāmāsp's name associated this short-reigned Sasanian king with the legendary seer Jāmāspa (q.v.), who supposedly served the Kayanian Vištāspa (Kay Vištāsp). On his coinage, the name is inscribed as Jām (Mid. Pers. g'm) perhaps also linking him with the mythical Pishdadian monarch Jam or Jamsēd (Av. Yima Xšaēta).

The period just prior to Jāmāsp's reign witnessed waxing influence of Mazdakism, raids by Arab tribes in the province of Asuristan (see ĀSŌRISTĀN) to the southwest and along the border with Arabia, rebellion by Armenians in Armin to the northwest, deteriorating relations with the Byzantines in the west, and an uprising by members of the Iranian nobility and clergy angered by socio-economic and religious changes. The rebellion by feudal nobles and magi resulted in Kawād's ouster, trial, and imprisonment, and produced Jāmāsp's elevation as *šāhān*